

David Charles Harvey (foto: osebni arhiv intervjuvanca).

ESENCIALIZIRANA DEDIŠČINA PODPIRA IN UPRAVIČUJE ESENCIALIZIRANE MEJE

Intervju z raziskovalcem kritičnih dediščinskih študij Davidom Charlesom Harveyem

David Charles Harvey je izredni profesor kritičnih dediščinskih študij na Univerzi Aarhus na Danskem in zaslužni profesor zgodovinske kulturne geografije na Univerzi Exeter v Veliki Britaniji. Je eden vidnejših raziskovalcev kritičnih dediščinskih študij, kjer se osredotoča na procesualno naravo dediščine ter odnos med dediščino in (po)krajino. Nedavno je uredil dva zbornika – v souredništvu z Jimom Perryjem *Prihodnost dediščine ob podnebnih spremembah* (*The Future of Heritage as Climate Change*, 2015), v souredništvu z Jamesom Wallisom pa *Spominski prostori prve svetovne vojne: Historična geografija ob stoletnici* (*Commemorative Spaces of the First World War: Historical Geography at the Centenary*, 2018). Je član uredniških odborov revij *Landscape History*, *International Journal of Heritage Studies*, *Fennia: The Finnish Journal of Geography* in *The Geographical Journal* ter sourednik zbirke Raziskovanja

v dediščinskih študijah (*Explorations in Heritage Studies*) pri založbi Berghahn Books. Z Davidom C. Harveyem sem se pogovarjala¹ po njegovem obisku v Ljubljani decembra 2023, kjer je na prvi konferenci Združenja za kritično preučevanje dediščine (ACHS) – Srednje- in vzhodnoevropske sekcije nastopil kot glavni govornik.

Profesor Harvey, pred nekaj meseci ste kot glavni govornik nastopili na prvi konferenci Srednje- in

1 Pogovor, ki je potekal v angleščini, sta prevedli Polona Pearson in Martina Bofulin, uredila pa Nataša Rogelja Caf. Avtorica se zahvaljuje Špeli Ledinek Lozej in Mihi Kozorogu za koristne napotke in pripombe. Pogovor je za *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* nekoliko skrajšan, v izvorni verziji in angleškem jeziku bo objavljen v spletnem glasilu *Heriskop*, ki ga izdaja raziskovalna skupina ZRC SAZU Dedščina na obrobju.

vzhodnoevropske sekcije Združenja za kritično preučevanje dediščine (ACHS) v Ljubljani. Leto pred tem ste sodelovali na ustanovnem srečanju sekcije v Pragi. Zdi se, da vas ta del sveta zanima. Nam lahko poveste, kaj je privedlo do tega, in ali po sodelovanju na obeh konferencah opazate kakšne posebnosti dediščinskih študij in dediščinjenja v Srednji in Vzhodni Evropi?

Odgovor na prvo vprašanje je verjetno ta, da me je Jiří Woitsch² nekoliko nepričakovano prosil, naj pridem v Prago. Datumsko se je dogodek tisto jesen (2022) ujel z mojimi učnimi obveznostmi. Ko sem se udeležil prvega srečanja, so mi bili kraji in ljudje všeč. Verjetno pa je bolj zanimiv odgovor ta, da me je, kljub temu da sem pogosto vabljen na konference in predavanja, »nekaj« pritegnilo v sami ideji srednjeevropske sekcije ACHS.³ Številne sekcije tega združenja namreč temeljijo na nacionalnih državah in/ali jezikih, nad čemer sem vedno precej razočaran in kar vidim celo kot omejujoče. Ko sem prebral gradivo o načrtovani srednjeevropski sekciji, me je ideja nemudoma pritegnila. Poleg tega, da imajo ta območja nekaj skupnih izkušenj – nenazadnje »postsocialistični« položaj, menim, da obstajajo tudi skupne točke v metodi in pogledih. Včasih je te težko natančno določiti (zato so moje misli bolj anekdotične), vendar so znanstveni sestanki v Pragi in Ljubljani spodbudili razmišljanje o tem.

Prvič, menim, da v Srednji in Vzhodni Evropi (SVE) v študijah dediščine obstaja močna »etnografska« podstat. Kot historičnega kulturnega geografa, ki so ga vedno zanimalo »majhne zgodbe« in mikrozgodovina »navadnih« ljudi, me je to vsekakor pritegnilo. Verjamem, da imajo »dediščinske študije« v različnih kontekstih nekoliko drugačne predzgodbe – v Združenem kraljestvu (in do neke mere v Skandinaviji) so npr. močno povezane z »arheologijo«, v Srednji in Vzhodni Evropi pa s folklornimi študijami in z etnologijo. In v tem ni nič slabega. Več sem o tem razmišljal tisti dan, ko sem po konferenci ostal v Ljubljani – o tem, da je bilo v prispevkih veliko metodološke skladnosti; ne glede na to, ali so govorili o Sloveniji, Bolgariji, Madžarski ... Mislim, da sem se tega začel zavedati šele po koncu konference, ko sem razmišljal o dogodku, o povezavi v predstavljenem gradivu in načinu, kako je tekla razprava. Veliko gradiva je bilo o ustni zgodovini, veliko citatov »običajnih« ljudi, ki so jih tu in tam v predavalnici dejansko predvajali. Morda – ker odražajo nedavne trende in antropoloških in etnografskih raziskavah – je bil ta »slog« skupen naravi mnogih prispevkov; slišali so se dejanski glasovi raziskovanih. Treba se je zavedati,

da je to res nekaj pozitivnega, saj razprave o »metodah« niso vezane na »geografijo«; nekdo iz Braziliije, Bocvane, Britanije ali z Balijsa se namreč lahko prav tako kaj nauči in na konferenci sodeluje v razpravah. Za *outsiderja*, kot sem jaz, je bilo to prav prijetno in je pomenilo, da so v praksi vprašanja *insider/outsider* zabrisana, kar je še posebej smiselno pri temi, ki se ukvarja z obrobji.⁴

Drugič, opazil sem nekaj specifičnega v »perspektivi« SVE. Mogoče je to stvar »postsocializma«, vendar menim, da je morda mešanica tega, da se ljudje na eni strani identificirajo z »evropskostjo«, a se nekako uspejo izogniti ošabnosti in aroganci »evropocentrizma« in evropske izjemnosti, ki se morda bolj odraža v Zahodni Evropi – morda na nekoliko drugačne načine, npr. v Združenem kraljestvu in Skandinaviji. Znova, težko je posploševati ali se jasno izraziti, vendar je bilo na tej konferenci nekaj »drugačnega«, morda v sposobnosti izražanja razlik, ne da bi se zanašali na občutek (izjemnosti) razlikovanja. V Pragi sem res užival. Všeč so mi bili ljudje in želel sem ostati povezan s temi razvoji, ki lahko prispevajo k širšemu polju dediščinskih študij.

Z naslovom konference »Dediščina na obrobju« smo želeli poudariti, da v dediščinskih študijah obstaja določena dinamika med središčem in obrobjem. Kako vidite te odnose v povezavi z dediščino?

Zdi se, da so »dediščina« in »meje« v relacijskem odnosu. Esencializirana dediščina podpira in upravičuje esencializirane meje, in obratno, kar ponuja vnaprej znane odgovore in zapira razpravo. Menim, da je treba razmerje globlje raziskati – celo ponovno teoretizirati, npr. z »obrobji« in drugimi pristopi, ki omogočajo liminalnost, mejna območja, prehajanja meje, zabrisanosti in gibanje ... Vse to se je močno odražalo na konferenci, saj je bil skoraj vsak prispevek o tem, kako meje prečkajo, zabrišejo, premaknejo ali prekoračijo ljudje in ne-ljudje, ideje in prakse, prehranjevalne kulture in arhitekturni slogi. Rezultat ni t. i. »brezmejni svet« nediferencirane globalne kulture, temveč svet, ki je z relacijskimi občutki kraja še kako »lociran«. Zdi se mi, da je pripomba v dokumentarnem filmu *Muzej norosti*, ki je bil prikazan prvi večer konference, lepo povzela stvari: »Ali je kaj na svetu bolj norega, kot biti normalen«?⁵

Čeprav je definicija dediščine kot »procesa« v zadnjih dvajsetih letih širše sprejeta, menim, da obstaja nekaj v naši podzavesti, ki temu še kar noče verjeti, kot tudi ne želi razmišljati o posledicah tovrstnega zanikanja. V tem je nekaj ironije – medtem ko se ljudje v ACHS vpisujejo v želji po premagovanju meja, je prva stvar, ki jo pogosto storijo,

2 Jiří Woitsch je raziskovalec na Inštitutu za etnologijo Češke akademije znanosti in koordinator Srednje- in vzhodnoevropske sekcije ACHS.

3 Na ustanovnem sestanku leta 2022 v Pragi je bila sekcija še srednjeevropska, iniciativi so se pozneje pridružili še poljski raziskovalci, zato se je sekcija razširila še na Vzhodno Evropo.

4 Prva konferenca Srednje- in vzhodnoevropske sekcije Združenja za kritično preučevanje dediščine (ACHS) je imela podnaslov »Dediščina na obrobjih« (Dediščina na obrobjih 2023).

5 Izjavo je v filmu z naslovom *Muzej norosti* izrekel Rajko Muršič.

vpis v različne na nacionalnosti osnovane »sekcije«. Do neke mere je to razumljivo – tako so organizirane univerze in sheme financiranja, pa tudi v vsakdanjem življenju radi vztrajamo v znanih skupinah kolegov in prijateljev – pa vendar se najbolj zanimive stvari dogajajo na obrobju.

Kje pa je »središče« kritičnih dediščinskih študij, je dobro vprašanje. Že dolgo opažam, kako uspešni so avstralski raziskovalci (ki sicer pogosto delujejo zunaj Avstralije). Znotraj polja so izjemno prepoznavni, ponudili so tudi nekaj ključnih pristopov in konceptov kritičnih dediščinskih študij (npr. Rodney Harrison, Emma Waterton, Lynn Meskell, Tim Winter). Ne vem, zakaj je tako. Sprašujem se, ali je to morda zaradi raziskav, ki so omogočile pronicanje staroselskega znanja. To bi lahko bilo pomembno, saj je (t. i.) središče morda prevzelo ali si celo prisvojilo načine razmišljanja marginaliziranih ljudi in jih spremenilo v znanje »iz središča«. To je sicer nepreverjeno, vendar menim, da ko citiramo t. i. »velika imena« kritičnih dediščinskih študij, lahko morda razmislimo tudi o tem vidiku. »Obrobje« je pravi kraj za razmislek o teh vprašanjih.

Ste eden ustanovnih članov Združenja za kritično preučevanje dediščine, leta 2012 pa ste bili prisotni tudi na ustanovni konferenci na Univerzi v Göteborgu. Katere okoliščine so vodile do ustanovitve Združenja? Kaj ste skupaj z Laurajane Smith, Rodneyjem Harrisonom, s Timom Winterjem in z drugimi želeli doseči ali spremeniti v zvezi s preučevanjem dediščine? Katere so bile glavne razprave? V Ljubljani ste omenili, da je bilo na teh začetnih razpravah zastopanih premalo raziskovalcev zunaj anglosaškega akademskega sveta. Kako gledate na razvoj združenja po desetletju dela, ali zdaj opazate bolj enakomerno zastopanost – ne samo geografsko, ampak tudi glede na različne pristope in tradicije?

Tu gre za daljšo zgodbo – novembra 2010 sem bil povabljen na delavnico v Sydney. Ker sem bil del premožne zahodnoevropske univerze, sem se delavnice lahko udeležil. Spomnim se, da so Laurajane Smith, Emma Waterton in drugi želeli pretestiti stvari v svetu dediščinskih študij. Če sem odkrit, sem bil precej presenečen, da so moj precej star članek iz leta 2001, objavljen v *International Journal of Heritage Studies*, obravnavali kot »pomemben članek« – v letih po objavi sem večinoma deloval na drugih področjih. Tovrstne napore sem z veseljem podprl, saj se je zdelo, da opozarjajo na očitne paradokse »tradicionalnega« pristopa k dediščini, značilnega za Unesco in podobne organizacije. Spominjam se razprave o tem, da nova organizacija ne bi smela replicirati struktur in sistema, ki je npr. značilen za ICOMOS. Treba pa je tudi priznati, da so se na podlagi nove organizacije gradile tudi kariere. S tem ne želim biti do nikogar kritičen, a pri teh stvareh zganjanje hrupa pomaga, zagotovo je pomagalo meni.

V Sidneyu se je nato oblikovala ideja, da bi leta 2012 konferenco organizirali v Göteborgu. Mislim, da smo pričakovali od 60 do 80 prispevkov in 100 udeležencev. Prejeli smo približno 800 prispevkov in v naglici nam je z veliko uredniškega truda uspelo njihovo število zmanjšati do te mere, da nas je Univerza v Göteborgu sploh lahko gostila. Vsi smo bili zelo presenečeni nad odzivom. Nenadoma smo se znašli v središču veliko večje organizacije in »šole mišljenja«, kot smo si predstavljali. Spominjam se klepeta z Laurajane Smith, ko sem dejal, da »zagotovo nihče ne misli, da je dediščina res esencionalen del tega, kar imenujemo »nacionalna kultura«. Ona pa je odvrnila: »Presenečen bi bil, David – večina ljudi to preprosto sprejme in ne razmišlja več.« Zdaj vidim, da je imela prav, čeprav se mi to, o čemer sem govoril, enostavno ni zdelo posebej kontroverzno ali »novo«.

V eni izmed razprav odbora ACHS v Göteborgu sem omenil, kako smešno je, da je bil naš »kritični odgovor« na to, s čimer smo bili nezadovoljni, pravzaprav večinoma posnemanje običajnega načina organiziranja znanstvenih združenj – dokaj tradicionalne konference v zelo dragih mestih, nacionalne sekcije itd. Spomnim se, da sem si močno prizadeval, da ne bi bilo članarine, česar smo se oklepali do leta 2018, prav tako sem predlagal, da ne bi smelo biti takšnega poudarka na velikih konferencah ... Mislim, da na »kritične dediščinske študije« nikoli nisem gledal kot na blagovno znamko z velikimi začetnicami – toda priljubljenost, ki se je odrazila v zanimanju za konferenco v Göteborgu, je nakazala, da bo zadeva kmalu ušla iz mojih rok. Na žalost pa je to, da se konferenca odvija vsaki dve leti, postal glavni namen obstoja društva. Sam sem se odločno zavzemal, da bi bila največ na »vsaka tri leta«, a moj predlog ni bil sprejet. Prav tako se spominjam, da sem poudaril, da so skoraj vsi člani takratnega odbora ACHS prihajali z zahodnoevropskih, severnoameriških ali avstralskih univerz ter da bi morali imeti močnejšo zastopanost npr. globalnega Juga. Te stvari so se z leti spremenile na bolje – vendar je to še vedno osrednji problem Združenja. Ko se pogovarjam s kolegi arheologi, se mi zdi, da je ACHS verjetno šel po poti WAC (Svetovnega arheološkega kongresa), ki je začel z velikimi in ambicioznimi idejami, a je podlegel politiki in pragmatičnosti velikih organizacij. Temu se je zelo težko izogniti, vendar mislim, da Srednje- in vzhodnoevropska sekcija CHS ponuja priložnost, da stvari naredimo in uzremo nekoliko drugače.

Obstajajo diskusije o tem, na kaj se nanaša »kritično« v »kritičnih študijah dediščine«. Nekateri poudarjajo kritično dekonstrukcijo obstoječih procesov dediščine, ki se osredotoča na diskurzivni vidik dediščinjenja, vključno z uporabo slednjega za politično manipulacijo, povezavo z identitetnimi procesi ali s komodifikacijo skozi turizem in prosti čas. Tim Winter je na drugi

strani že pred leti pozval, naj se kritične študije dediščine osredotočijo na kritična vprašanja, ki pestijo današnji svet, vključno z razvojem postzahodnega razumevanja kulture, zgodovine in dediščine. Kakšno je vaše mnenje o tem in kaj za vas pomeni »kritično« v kritičnih dediščinskih študijah (KDS)?

Kot sem že povedal, so mi mnogo bolj všeč majhne začetnice (kdš in ne KDS). Menim, da je »kritična dekonstrukcija obstoječih procesov«, kot ste rekli, zagotovo koristna in bi vselej morala biti ena osrednjih nalog intelektualcev. Bi bilo pa dobro storiti več kot to. Verjetno je to deloma tisto, o čemer govori Tim Winter ... Dobro je biti »kritičen« in to deluje – ljudi lahko razjeziš in napelješ k ogorčenju nad trenutnimi okoliščinami. Mislim pa, da bi se morali potruditi in storiti še več. To je nekako v skladu z Winterjem (»resnične težave«, s katerimi se soočamo v svetu). Menim, da je biti »več kot kritičen« največ vredno v smislu »prakse« – za kar nisem zares usposobljen, čeprav se mi zdi to nujno.

Menim, da je ena najšibkejših točk trenutne ACHS v tem, da se je nekako ujela v akademsko in intelektualno kritiko, verjetno pa ni storila dovolj v smislu posvečanja vsakodnevnim praksam. Če sem odkrit, se sprašujem, koliko ljudi v dediščinskih organizacijah ali kustosov v muzejih ali pa tistih, ki se na podlagi dediščine lotevajo izgradnje miru v postkonfliktnih regijah, resnično bere izsledke »kritičnih dediščinskih študij«? Lahko je napisati študije o dediščini kot »dinamičnem in nastajajočem procesu«, vendar večina ljudi še vedno verjame, da je dediščina povezana s »krvjo in z zemljo« ter da je nekaj stabilnega, kar se lahko uporablja v procesih razlikovanja med »nami« in »njimi«. Mi akademiki lahko govorimo, kar hočemo, vendar ljudje še vedno ubijajo (in so ubiti) v imenu tega, kar imenujejo »dediščina«.

Ali ima potemtakem »dediščina« sploh analitično moč, da bi lahko postavljala ključna vprašanja o sodobnem svetu in njegovi prihodnosti? Če da, kako? Različni avtorji obžalujejo dejstvo, da je dediščina postala zbirna kategorija za zelo raznolike pojave, oz. da je hkrati uporabljena kot analitična in emska kategorija. V vašem najbolj citiranem članku *Preteklosti dediščine in sedanjosti dediščine: Začasnost, pomen in obseg študij dediščine* (Harvey 2001) pozivate raziskovalce k daljši zgodovinski analizi. Z drugimi besedami, naj dediščine ne obravnavajo kot moderen ali celo postmoderen pojav, temveč naj jo locirajo veliko globlje v zgodovino. Na kakšen način ta misel prispeva k študijam dediščine?

Zanimivo se je ozreti na moj prispevek iz leta 2001 ... Takrat se je zdelo, da se je ideja o »dediščini kot procesu«

uveljavila in bila sprejeta. Toda ideja uvida daljše časovne zgodbe – morda bi ji lahko rekli »zgodovina dediščine« – je bila večinoma zanemarjena (kljub nekaterim izjemam!). Dober primer tega je razprava o povezavi med dediščino in prihodnostjo. Če dediščino vidimo kot zgodovino, potem bi si morali priznati, da je oblikovala želeni občutek zapuščine ali da je bila zelo dolgo vključena v različne procese ustvarjanja prihodnosti. Medtem ko so nekateri znanstveniki sedaj oblikovali celotne projekte o »dediščinskih prihodnostih«, to pravzaprav ni nič novega – niso si izmislili prihodnosti! In to, da se ljudje toliko ukvarjajo s tem, kako sta preteklost in prihodnost povezani, vedno veliko več pove o sedanjosti (kadarkoli naj bi ta »sedanjost« že bila).

Glede svojih političnih zastavkov sem precej odkrit, tako vsaj mislim. To, kar se imenuje »dediščina«, je izredno močno sredstvo, pravzaprav kar smodnik – na njeni podlagi se po svetu opravičujejo najrazličnejše grozljive stvari. Menim, da so stvari preveč pomembne, da bi molčal ali pa se pretvarjal, da sem »apolitičen« ali nevtralen. Zdi se, da živimo v svetu, kjer se geopolitični »svetovni red« spreminja – morda iz »bipolarnega« prehajamo v »multipolarni svet«, kar spremlja prisotnost tudi t. i. »civilizacijskih« naracij na Kitajskem in v Indiji, ali pa prilaščanje Ukrajine znotraj domnevno »ruske« sfere. Tisto, kar se imenuje dediščina, je v tem absolutno osrednjega pomena, osebno menim, da bi jasna zavezanost »mirovniški dediščini«, kot jo imenujem sam, lahko bila boljši protistrup kot pa preprosta ugotovitev, da so geopolitična preurejanja podložena z dediščinskimi konflikti.

V zadnjem obdobju se osredotočate tudi na podnebne spremembe in trajnost dediščinskih krajev. Ta tema običajno bolj temelji na materialističnem pristopu in se osredotoča na specifične tehnike varstva, vi pa trdite, da »gradnja betonskega zidu okoli kraja Unescove svetovne dediščine z namenom zaščite pred dvigom morske gladine ni ,trajnostna rešitev«. Menite, da pri trajnosti ne gre za »sanje o stabilnosti«, temveč za razumevanje in sprejemanje sprememb. Caitlin DeSilvey v svoji knjigi *Curated Decay* opisuje, kako lahko na različne načine sodelujemo z »naravnimi« procesi, namesto da bi se pred njimi branili in tako tudi omogočili propad. Kakšno je vaše mnenje o spopadanju s tovrstnimi spremembami?

Delo, ki sem ga opravljal na Jurski obali (kraj Unescove svetovne dediščine v Združenem kraljestvu, op. a.), je ključno vplivalo na moje razmišljanje o tem. Tam je

6 Med letoma 2015 in 2019 je pod vodstvom Rodneya Harrisona potekal odmeven raziskovalni program z naslovom Dediščinske prihodnosti.

namreč »izjemna univerzalna vrednost«⁷ kraja povezana s potrebo po zaščiti procesov erozije (pečine, ki padajo v morje itd.), še zlasti, ker so ti procesi omogočili »odkritje« kosti dinosavrov v 18. stoletju in odkritje »globokega časa« ... To torej pomeni, da moramo »ohraniti procese sprememb« ... V nasprotju z večino drugih območij svetovne dediščine, kot so npr. Benetke ali Taj Mahal, bomo Jursko obalo lahko obiskali čez 100.000 let, saj bo še vedno obstajala, le da bo nekaj sto milj od mesta, kjer je zdaj, saj bodo erozijski procesi premaknili današnjo lokacijo (k spremembi lokacije pa je treba dodati še kakšen tektonski premik zemeljskih plošč in morda pristanek velikega asteroida!). Ko začnemo razmišljati o tako dolgih časovnih okvirih, ugotovimo, da »sanje o stabilnosti« pravzaprav niso vzdržne.

Všeč mi je DeSilveyino delo o »kuriranem propadanju«, saj odpira alternativni pristop k »neskončnemu ohranjanju«, ki se zdi, da je v ozadju standardnega Unescovega pristopa. Zanimivo, da je Jursko obalo Unesco priznal, ker je »naravna« lokacija, kar pomeni, da gre pri razumevanju »izjemne univerzalne vrednosti« za evolucijo – tj. dolgoročno spremembo – kar je nekaj, s čimer imata Unesco in ICOMOS drugače težave. Če globlje razmislim – čeprav so mi všeč DeSilveyine ideje o teh vprašanjih – pa se sprašujem, kako se te ukvarjajo s ključnimi političnimi vprašanji sedanjosti? Lahko govorimo o »evoluciji«, ki se dogaja v razponu 100.000 let, vendar dvomim, da bodo marginalizirane skupnosti v tem našle veliko tolažbe. Dovolite, da sem malce polemičen; če časovno lestvico raztegnete na milijon let, bo Sredozemsko morje izginilo zaradi tektonskih gibanj. Vendar pa tudi v časovni lestvici stotih let (ali nekaj desetletij) vloga Sredozemlja kot »južnega mejnega zidu«, ki Evropo ločuje od »zunajevropskega« sveta, ni vzdržna. Kljub investicijam v »narode« (preko Unesca ali predstav EU) Evrazija npr. že doživlja transformacijo v večpolarne »civilizacijske« bloke (zlasti z vzponom Kitajske in Indije), v teh spremembah pa imajo osrednji pomen naracije o dediščini ... »Evropski civilizacijski blok« ima, milo rečeno, veliko (kolonialne) prtljage. Koliko besede imamo torej »mi« v smislu zoperstavljanja tem geopolitičnim razvojem in kakšne naj bodo naše intervencije, da bodo socialno pravične?

Pred nekaj leti ste se z Univerze Exeter v Veliki Britaniji preselili na Univerzo Aarhus na Danskem. Ali opažate kakšno razliko med celinskim in britanskim razumevanjem dediščine? S kakšnimi problemi, povezanimi z dediščino, se trenutno sooča Danska? Iz vaših blogovskih zapisov sem

lahko zaznala, da niste navdušeni nad izjemno priljubljenostjo danskega koncepta *hygge* ...

Hygge sem omenil preprosto zato, ker sem prišel na Dansko ravno takrat, ko je postajal nekako popularen ... V mnogih pogledih je zelo vabljiv, pozitiven in všečen, a mislim, da se v praksi pogosto izkaže kot metoda izključevanja, čeprav nezavedna. Namreč, ker naj bi bil neprevedljiv, ni na voljo nikomur drugemu – vidim ga kot rahlo simbolično lastno izkušnjo na Danskem. Kot *outsider* naj bi se namreč »integral« oz. vklopil; počel naj bi, kar »počnejo Danci«; moral bi »postati Danec«. Vendar nikoli ne bom postal Danec. Te stvari se odvijajo z uprizarjanjem »dediščinske prakse«, vendar se pravila ves čas spreminjajo. Danska je čuden kraj ... levosredinska nacionalistična / populistična vlada je zelo centralizirana in učinkovita, deloma zaradi izjemno močnega občutka sebstva. Moj kolega Nick Shepherd Dansko vedno označuje kot zelo »plemensko« – veliko bolj kot karkoli, čemur je bil priča v Južni Afriki. V današnjem svetu, kjer se mnogi ne počutijo varno v svojih državah, se Danci počutijo zelo »varno«! Vendar ima to svojo ceno – če se vrnemo k temu, kar sem rekel prej, da se pričakuje, da se bom trudil postati član plemena, a ob tem dobro vem, da mi to dejansko ne bo omogočeno. Zdi se mi, da Združeno kraljestvo veliko bolj sprejema »drugačnost« ljudi (vendar so te stvari relativne!). Združeno kraljestvo je veliko bolj sproščeno in sprejema dejstvo, da je večkulturna družba. Vendar pa je Združeno kraljestvo tudi bolj nagnjeno k temu, da postane žrtev socialnih nemirov in razpada družbe. Ko sem potr, se včasih sprašujem, ali bom nekega dne morda končal kot danski »begunec« v Združenem kraljestvu ali begunec iz Združenega kraljestva na Danskem!

Z akademskega vidika sem se tega dotaknil že pred leti – študije dediščine pomenijo nekaj drugega v Združenem kraljestvu kot na Danskem. Če nekoliko poenostavim, je na Danskem močnejša predpostavka, da so ljudje, ki se ukvarjajo s študijami dediščine, »strokovnjaki« z nalogo »oskrbe in ohranjanja« fizičnih artefaktov v imenu danske narodne skupnosti (v ednini). V Združenem kraljestvu pa tisti, ki se ukvarjajo s preučevanjem dediščine, delajo s skupnostmi (v množini), ki so vključene v različne oblike dediščinjenja z najrazličnejšimi nameni.

Skupaj z Alijem Mozaffarijem ste urednik zbirke Raziskovanja v dediščinskih študijah (*Explorations in Heritage Studies*) pri založbi Berghahn Books. Ali lahko našim bralcem za konec opišete, na kaj se osredotoča ta zbirka in katere teme vas zanimajo?

Zelo sva odprta za nove ideje ... Namerno nisva želela uporabiti oznake »kritično«, sploh pa ne z veliko začetnico (»Kritično«), upava pa, da bo beseda »raziskovanja« privabila ljudi k pristopu do dediščine na način, ki se jim

⁷ Za umestitev spomenika, kraja ali območja na Unescov seznam svetovne dediščine je ključna »izjemna univerzalna vrednost«, ki se, sledeč *Konvenciji o varstvu svetovne naravne in kulturne dediščine*, preverja v postopku nominacije. Ključno je, da presega nacionalne okvire in je pomembna za sedanjost in prihodnost človeštva.

bo zdel smiseln in uporaben. Če trenutno obstaja neka splošna tema zbirke, potem mislim, da je to »multi- in interdisciplinarnost«. Do sedaj smo objavili že kar nekaj monografij, ki razmišljajo o »Dediščini IN ...« (pravu, religiji, komemoraciji, družbenih gibanjih itd.), pri katerih so sodelovali strokovnjaki različnih disciplin. Za konec bi ob tej priložnosti rad člane Srednje- in vzhodnoevropske sekcije ACHS kot tudi druge bralce tega pogovora povabil k objavam v naši zbirki.

Profesor Harvey, hvala za pogovor!

Literatura in viri

DEDIŠČINA NA OBROBJIH: Dediščina na obrobjih: Srednje- in vzhodnoevropske perspektive. Prva konferenca Združenja za kritično preučevanje dediščine (ACHS) – Srednje- in vzhodnoevropske sekcije, 29. – 30. november 2023, spletna stran; <https://dediscina.zrc-sazu.si/sl/achs-cee-konferenca/#page-content>, 13. 6. 2024.

HARVEY, C. David: Heritage pasts and heritage presents: Temporality, meaning and the scope of heritage studies. *International Journal of Heritage Studies* 7/4, 2011, 319–338.

